

Sørum-Speilet

Nummer 2 – 2015 – 21. årgang

Godt samarbeid. Historielaget har over tid samarbeidet godt med Sørum kommune om utgivelsen av Sørum Bygdebok. Bygdelagene vest for Glomma og Sørumsand er dokumentert i de 5 første bindene, og verket peker seg ut som en av de beste bygdebokutgivelsene i landet. Nå står Blaker for tur. Les mer i *Lederens spalte*.

Foto fra Wikimedia Commons

Oppvekst på et småbruk i Blaker

Anne-Marie Lund har snakket mer med Inger Kvevli, som forteller om sin oppvekst på Hagan i forrige århundre. «Barnearbeid» var vanlig den gang. Side 13

Med jernbanelinna som skoleveg

Asbjørn Langeland har snakket med Ivar Børke om hvordan ungene på Børke i Frogner kom seg til skolen før i tiden. Det kunne være med livet som innsats. Side 9

ELLERS I DETTE NUMMER:

Takk for meg - side 2

Mer om tildelingen av «Olavsrosa» - side 4

Årsmøtet på Sørumsand 11. mars - side 5

Maren Ingjer og intervju fra 1944 - side 6

Kverner og møller - side 11

Bautæn i Sørum. Minner fra Tysklandsbrigaden - side 15

Aktivitetsskalender, spørreundersøkelse m.m. - side 18

OM SØRUM-SPEILET

Redaksjon:

Lillian Mobæk, redaktør
Telefon 952 23 106
Epost lilmobe@online.no

Asbjørn Langeland
Telefon 63 82 00 85
Epost asb-lang@online.no

Dag Winding-Sørensen
Telefon 995 43 747
Epost ivwind@online.no

Anne-Marie Lund
Telefon 477 57 261
Epost annlund@online.no

Sørum-Speilet utgis med 5 nummer i året.

Publiseringsplan for 2015:

Nr.	Stoff-frist	Utgis ca. uke
1	23. januar	8/9
2	27. februar	12/13
3	8. mai	24/25
4	21. august	38/39
5	30. oktober	49/50

Stoff til bladet bes sendt pr. epost til redaksjonen, evt. pr. post til Blaker og Sørum Historielag, Postboks 72, 1921 SØRUMSAND.

© **Opphavsrett:** Materialet i Sørum-Speilet omfattes av åndsverklovens bestemmelser.

Utforming: Lillian Mobæk.

Trykk: X-idé as. **Opplag:** 600.

ISSN: 1894-8154

BLAKER OG SØRUM HISTORIELAG

Stiftet i 1970 ved sammenslåing av Blaker historielag og Sørum historielag, og tilsluttet Romerike historielag og Landslaget for lokalhistorie.

Som medlem får du hvert år 5 nummer av SØRUM-SPEILET med lokalhistorisk stoff fra Sørum, og 4 nummer av SKYTILEN med stoff fra hele Romerike.

Medlemskontingent: kr. 250,- pr. år.

Postadresse: Blaker og Sørum Historielag, Postboks 72, 1921 SØRUMSAND. Bankkontonr: 1321.08.05189.

Hjemmeside: www.sorum.historielag.no. Facebook: www.facebook.com/blakerogsorumhistorielag

Vi vil gjerne ha nye medlemmer! Ta kontakt med leder Dag Winding-Sørensen på ivwind@online.no, eller via «Kontakt-oss»-skjemaet på vår hjemmeside.

TAKK FOR MEG!

Kjære lesere. Det er en tid for alt, og nå har tiden kommet for meg til å slutte som frivillighetsarbeider i Blaker og Sørum Historielag. Det har vært mye arbeid, så etter 16 år som webansvarlig for www.sorum.historielag.no og etter hvert Facebook, og 4 år som redaktør/grafisk designer/skribent i Sørum-Speilet, er det tid for å gjøre noe annet. Men litt skrivning blir det nok fortsatt.

Jeg har i alle år «brent for» formidling av lokalhistorisk stoff, særlig på nett, for der når man et stort publikum, og Blaker og Sørum Historielag var tidlig på nett, allerede i 1999. Men et lokalt medlemsblad som Sørum-Speilet er også svært viktig for å øke kulturinteresse og kunnskap om den bygda vi lever i, og for å skaffe nye medlemmer til Blaker og Sørum Historielag. Åpenhet er også viktig, og derfor publiseres fortsatt Sørum-Speilet på nettsidene med fri tilgang for alle. Sørum-Speilets 20+ årganger er virkelig en skattkiste med mye informativ og spennende lokalhistorie.

Da Svein Sandnes ga seg i 2011 etter 17 produktive år som opphavs- og altmuligmann for Sørum-Speilet, startet redaksjonskomitéen opp med først tre, senere fire medlemmer. Det er en arbeidsom og dyktig gjeng, som leverer artikler med svært høyt nivå på løpende bånd. Sørum-Speilet har blitt kjent rundt omkring, og bladet blir vurdert som såpass seriøst at hvert nummer av bladet nå arkiveres i Nasjonalbiblioteket.

Vera Braathen fra Kvevli var med i komitéen i en periode, etter henne kom Anne-Marie Lund med, også hun fra Kvevli. Redaksjonskomitéen ellers består av Asbjørn Langeland fra Frogner, Dag Winding-Sørensen fra Sørumsand, og Gro Langeland som korrekturleser. Asbjørn er forøvrig en mesterdetektiv i å oppspore ukjent stoff om berømte folk med røtter i Sørum.

Hvem som overtar som redaktør er ikke avklart ennå, men nå trengs det en skriveglad person til i redaksjonen, helst fra Midtbygda, siden både Blaker, Sørumsand og Frogner er godt representert. Det er både hyggelig og lærerikt å være med i redaksjonskomitéen, så kom igjen!

Det er ellers en stor oppgave å designe Sørum-Speilet, så heretter blir grafisk design gjort utenfor laget. Det gjelder også nettsidene, de kommer om litt i ny design med bl. a. ny nettbutikk med lagets bøker og utgivelser, som det kanskje blir flere av etter hvert, og mye mer.

Alle gode ønsker framover til dere i Sørum-Speilet! Det blir helt sikkert mange spennende artikler fremover. Og til alle dere lesere: Si gjerne fra til redaksjonskomitéen om idéer dere har, og aktuelle saker som det burde skrives om, eller kom med stoff. Det er så viktig å få skrevet ned historien mens vi ennå kan

Med vennlig hilsen Lillian Mobæk

LEDERENS SPALTE

Kjære medlemmer!
Historielaget har over tid samarbeidet godt med Sørums kommune om utgivelsen av Sørums Bygdebok, bosettings- og nærings historie.

Blaker-bygdebøkene. Bygdelagene vest for Glomma og Sørumsand er dokumentert i de 5 første bindene, og verket peker seg ut som en av de beste bygdebok-utgivelsene i landet. Nå står Blaker for tur.

Det har lenge vært klart at en tilsvarende god dokumentasjon av Blaker vil være for omfattende til å få plass i ett bind av samme størrelse som de foregående. Rådmannen har derfor foreslått for kulturutvalget at det skal utarbeides to bind om Blaker, for at hele verket skal holde samme kvalitet. Det vil bety at bind 6 og 7 vil omhandle Blaker, og at arbeidet vil bli avsluttet i 2017. Det vil igjen medføre at ansettelsesterminene for bygdebokforfatter, medforfatter og billedredaktør blir forlenget til det siste bindet er ferdigstilt i 2017.

Dette er en svært verdifull beslutning, som vil bety mye for å fremme kunnskapen om kommunens historie og identitet. Det er også et viktig håndslag til historielaget og historielagets mange medlemmer i Blaker, som i disse dager er ivrig opptatt med å samle informasjon og bilder til bygdebokredaksjonen. Alle som har noe å bidra med til de nye bygdebøkene for Blaker, kan kontakte Elin Mørk eller andre medlemmer av historielagets styre, eller bygdebokforfatter Aslak Kittelsen i Sørums kommune.

Kulturarven i Sørums. I de senere årene har historielaget tatt på seg krevende prosjekter ved sikring av kulturarven i Sørums, i samarbeid med andre lag og foreninger, og nasjonale fond og stiftelser.

Vi setter stor pris på det gode samarbeidet mellom Norsk Kulturminnefond og Slora Mølle, som sikrer at mølla utvikler seg raskt til å bli en viktig identitetsmarkør til glede og nytte for barn og familier, ikke bare i Blaker, men i hele kommunen og i regionen.

Nå har også Norsk Kulturarv sammen med Sørums kommune sluttet opp om historielagets arbeid med bevaring og bruk av Vølneberg gamle skole, ved tildelingen av «Olavsrosa» – Norges fremste kvalitetsmerke for opplevelser basert på kulturarven. Det forplikter, men skaper også nye muligheter for nærturisme og reiseliv i Sørums.

Historielagets arbeid for sikring og formidling av vår

lokale historie og kulturarv er også et viktig bidrag i integreringen av nye innbyggere i Sørums.

500 medlemmer. Historielaget teller i dag 500 medlemmer, og vi vokser videre. Vi håper alle våre medlemmer kan bidra aktivt i vårt arbeid og i vår rekruttering. Nye aktiviteter skaper nye muligheter, som åpner for nye opplevelser for gamle og unge i Sørums – den gode kommunen.

Dag Winding-Sørensen, leder

OLAVSROSA OVERREKES TIL VØLNEBERG GAMLE SKOLE 18. MAI

Historielaget har gjort avtale med Norsk Kulturarv om at Olavsrosa skal overrekkes på den første dagen av «Gammeldags skole» 2015. Styreleder Kirsti Kolle Grøndahl og direktør Erik Lillebråten fra Norsk

Kulturarv kommer med det fine emaljeskiltet og et innrammet diplom, og gjestene våre får anledning til å oppleve «Gammeldags skole» sammen med elevene, og treffe alle de dyktige frivillige hjelperne som gjør det mulig for oss å gjennomføre dette tilbudet. Det blir invitert noen sentrale personer fra kommunen, fylket, og kanskje nasjonale institusjoner, og naturligvis pressen. Gjestelista skal diskuteres nærmere med Norsk Kulturarv, men programmet for «Gammeldags skole» skal gå som vanlig, så vi har ikke plass til så mange utenfra denne dagen.

Olsok i Olavsrosas tegn

Den 29. juli, under den tradisjonelle olsokfeiringen i samarbeid med Sørums Bygdekvinne lag, får alle som har lyst mulighet til å se det fine kvalitetsmerket og høre mer om Olavsrosa, hva det ble lagt vekt på da søknaden ble sendt i april 2014, og hva våre støttespillere, Sørums kommune og Akershusmuseet har betydd for at drømmen kunne bli virkelighet. Og begrunnelsen for at vi er tildelt dette kvalitetsmerket er, som vi fortalte i forrige nummer av Sørums-Speilet, denne:

«Vølneberg gamle skole er tildelt Olavsrosa for godt vern av et førstegenerasjons fastskolebygg i et miljø med også andregenerasjons skolebygg bevart, og for god formidling av skolehistorie.»

Faktaopplysninger om Norsk Kulturarv og Olavsrosa

Selskapsform og formål

Norsk Kulturarv ble etablert som en ideell stiftelse i 1993. Stiftelsen Norsk Kulturarv er en interesseorganisasjon med formål å bidra til vern av kulturarven gjennom bærekraftig bruk. Stiftelsen er åpen for personlige medlemskap, og har i dag ca. 2000 medlemmer. Mer informasjon om styret, fagrådet, rådet og administrasjonen finner du på www.kulturarv.no

Norsk Kulturarv har 550 samarbeidsbedrifter som blir markedsført sammen med innehaverne av Olavsrosa. Se mer på www.olavsrosa.no

Stiftelsen Norsk Kulturarv er en selveiende institusjon med hovedkvarter i Vågå kommune og ble opprettet av Oppland Fylkeskommune. Norsk Kulturarv er landsdekkende og åpen for alle. Norsk Kulturarvs midler kan bare brukes til å fremme stiftelsens formål.

FORMÅL

- Norsk Kulturarvs hovedmål er å bidra til å sikre vår kulturarv for kommende generasjoner.
- Norsk Kulturarv skal ivareta interessene til eiere og brukere av freda og verneverdige kulturminner.
- Norsk Kulturarv skal arbeide for å delta aktivt i forsvarlig næringsutnytting av kulturarven.
- Norsk Kulturarv skal gjennom økonomisk og faglig bistand drive aktivt kulturminnevern med hele landet som arbeidsområde.

Stiftelsen utgir bladet Kulturarven med 4 nr. pr. år. Personlige eiere kan tegne medlemskap. Kommuner kan slutte seg til som deltaker i et nasjonalt dugnads-samarbeid for vern av kulturarven. Sørums kommune har, som den eneste i Akershus, gått inn i en slik samarbeidsavtale.

«Olavsrosa – våre beste opplevingar»

På hjemmesiden til Norsk Kulturarv finner vi nedenstående presentasjon:

«Olavsrosetadene er fyrstårn i Norsk Kulturarvs produktspekter. Innehavarar av kvalitetsmerket Olavsrosa har ein sterk profil i formidlinga av norsk kulturarv. Mottoet «Olavsrosa – våre beste opplevingar» stiller høge krav til produktkvalitet og vedlikehald av denne kvaliteten.

Tildeling av Olavsrosa skjer etter ei streng kvalitetsvurdering, og eit kvalitetssikrings- og oppfølgingssystem sikrar at kvalitetskrava blir haldne ved like. Dette er viktig

både for den enkelte, og for å sikre at Olavsrosa blir troverdig i framtida.

Norsk Kulturarv er opptatt av å byggje eit sterkt nettverk mellom brukarane av kvalitetsmerket Olavsrosa. Gjennom seminar og kurstilbod tar vi sikte på å styrke gjensidig kjennskap og kunnskap om kjerneprodukt og formidling.»

Gro Langeland, nestleder

Vølneberg gamle skole

ÅRSMØTET 11. MARS 2015

Årsmøtet ble holdt på Festiviteten på Sørumsand med mange fremmøtte. I år er det 70 år siden frigjøringen, og Svein Sandnes holdt først et interessant foredrag om «Sørums under okkupasjonen». Så var det bevertning, og deretter fulgte det formelle årsmøtet.

Saksliste:

1. Godkjenning av innkalling og sakliste
2. Valg av møteleder og referent samt to til å skrive under protokollen
3. Årsberetning for 2014
4. Revidert regnskap for 2014
5. Forslag til Arbeidsplan for 2015
6. Forslag til Kontingent for 2016
7. Forslag til Budsjett for 2015
8. Innkomne saker. Ingen saker.
9. Valg av medlemmer til styret, til valgkomiteen, revisor med vara og utsendinger til årsmøtet i Romerike Historielag.

Gro Langeland ble valgt til møteleder, Kåre Bøhler til referent, Per Helstad og Ellen Margrethe Graarud til å underskrive protokollen. Årsberetningen ble godkjent. Regnskap var ikke revidert, men ble godkjent under forutsetning av revisors godkjenning. Kontingent blir som før kr 250, men portotillegg for Sørums-Speilet for utenbygds medlemmer. Arbeidsplan og budsjett ble godkjent.

Etter valget er styret for 2015/2016 som følger:

Både leder og de styremedlemmene som var på valg tok gjenvalg. Varamedlemmer er på valg hvert år, to ble gjenvalgt, og vi fikk ett nytt varamedlem.

Når Sørums-Speilet går i trykken, er det ikke holdt konstituerende møte enda, så vervene som nestleder, kasserer og sekretær er egentlig ikke fordelt. Men siden det var gjenvalg over hele linjen, er det vel grunn til å tro at vervene blir som foregående år (i parentes).

Styret:

Dag Winding-Sørensen, leder	Gjenvalg	1 år
Gro Langeland (nestleder)	Gjenvalg	2 år
Kjell Kurland (kasserer)	Gjenvalg	2 år
Kåre A. Bøhler (sekretær)	Ikke på valg	
Elin Mørk, styremedlem	Ikke på valg	

Varamedlemmer:

(Innkalles til alle møter og deltar i det løpende arbeidet.)

Vidar Døhli	Gjenvalg
Steinar Dalbakk	Gjenvalg
Steffen Sætereie	Ny

Revisor:

Pål-Erik Iversen	Gjenvalg 1 år
Vara:	Ikke personvalg. Hvis nødvendig, regnskapsbyrå.

Valgkomité for 2016:

Vera Braathen	På valg i 2016
Hans-Erik Kristiansen	På valg i 2017
Ellen Margrete Graarud	På valg i 2018

Hederstegn til tre medlemmer

Tom Halvorsen, leder i Romerike Historielag, hadde en hyggelig oppgave på årsmøtet, nemlig å overrekke Romerike Historielags hederstegn til tre medlemmer i Blaker og Sørums Historielag.

Utmerkelsen var begrunnet med god historieformidling gjennom lang tid. De tre var: Albert Hovind, Ellen Margrete Graarud og Lillian Mobæk.

Tom Halvorsen (i grå jakke) overrekker hederstegnet til Ellen Margrete Graarud. Albert Hovind og Lillian Mobæk følger med.
Foto: Gro Langeland

Arbeidsplanen for 2015

For å ivareta lagets målsetting, har årsmøtet vedtatt denne arbeidsplanen fra mars 2015 til februar 2016:

1. Sikre lokalhistorisk kunnskap ved presentasjoner, intervjuer, turer i og utenfor bygda, og temamøter.
2. Orienterer om faglige spørsmål og arbeidet i historielaget gjennom utgivelse av medlemsbladet Sørums-Speilet, løpende oppdatering av hjemmesiden og Facebook-siden vår.
3. Følge med i forvaltningsprosesser i kommunen og fylket for verning av historiske verdier.
4. Bistå med bygdebokarbeidet - bind 6 - og følge opp salget av bygdebøker og egenproduserte bøker.
5. Fortsette restaureringen av Slora Mølle ved å oppruste bygningsmassen, møllemaskiner og andre tekniske installasjoner. Arbeidet gjøres innenfor den økonomien og de personalressursene som man har til rådighet. Støtte opp om arrangementer og tiltak i regi av Slora Mølles Venner.
6. Fortsette restaurering og utvikle driften på Vølneberg i forhold til den gamle skolen og redskapssamlingen. Holde «Gammeldags skole» for Sørums-skolenes 4. klassinger og fortsette tradisjonen med olsokarrangement for medlemmer og andre interesserte. Kvalitetssikre arbeidet med Vølneberg gamle skole slik at vi får beholde Olavsrosa.
7. Støtte opp om slekthistorisk arbeid gjennom kursvirksomhet, møter og svar på henvendelser fra enkeltpersoner.
8. 70 år for freden. Markere jubiléet for avslutningen av 2. verdenskrig på forskjellige måter.
9. Fortsette det gode samarbeidet med mange organisasjoner, både i og utenfor bygda.

NB! Oppgavene er mange og arbeidskrevende, og vi gjør oppmerksom på at gjennomføringen av arbeidsplanen forutsetter at medlemmene fortsatt bidrar med mye og godt dugnadsarbeid.

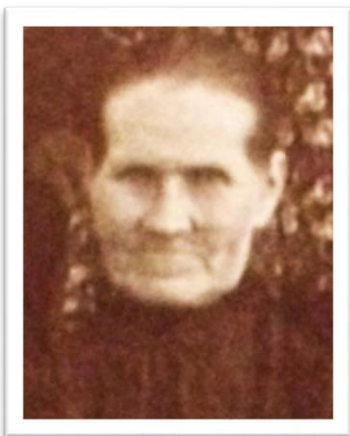
Støtte til de store prosjektene. Årsmøtet støttet de store prosjektene knyttet til historielagets eiendommer Slora Mølle og Vølneberg gamle skole spesielt ved å vedta punktene 5 og 6 med akklamasjon.

Flotte blomster ble overrakt av Dag Winding-Sørensen til dem som fikk hederstegn.
Foto: Lillian Mobæk

MAREN INGJER

Bygdebokforfatter Aslak Kittelsen forteller om Maren Ingjer.

Maren Ingjer. Foto: A.M. Lund

I sine historiske glimt fra Kveli-kroken skriver Albert Hovind blant annet om Maren Ingjer (1849-1950), som ble over hundre år gammel. Dette var ei dame som uten tvil fikk merke store samfunnsendringer i levetida si. Vel har det skjedd mye også de siste seksti åra, men jeg vil tro at samfunnet i 1950

minner mer om samfunnet i dag enn om det rundt 1850. Ja, det er ikke å ta for hardt i at hennes levetid er den perioden der landet vår gjennomgikk de største endringene det noensinne har opplevd.

Maren Ingjer ble født og var barn på ei tid da jordbruk hovedsakelig var til sjølforsyning. Kara sto opp klokka fire om morgenen for å begynne dagens arbeid – og kaffe hadde de neppe! Ennå var det lenge til Kongsvingerbanen skulle tvinge fram omlegging fra korndyrking til husdyrhold, ved at det både ble lettere å importere billig korn fra Russland, og at det samtidig ble lettere å selge mjølk til Kristiania. Men da fru Ingjer ble født, var ikke engang Hovedbanen anlagt.

Likeledes var det politiske landskapet da hun ble født helt fremmed for oss i dag. Faren hennes var husmann, og hadde derfor ikke stemmerett – den var forbeholdt voksne menn som hadde eiendom eller var leilendinger på matrikulert jord, og derfor betalte skatt.

En som fikk mange med seg på et forsøk på å endre dette var arbeiderlederen Marcus Thrane, også i Aurskog og Blaker fikk han en del opplutning: En av dem var Maren Ingjers senere svigerfar Paul Christoffersen.

Går vi fram til hennes alderdom, var ting helt annerledes. Fra hjemstedet på Ingjer var det under en kilometer til Kveli stasjon, og grenda hadde næringsliv av alle mulige typer: Gardene sendte mjølk til meieriene med Tertitten eller med bil, og man hadde sag, trevarefabrikk og kornmølle, for å nevne noe. Norge hadde gått fra jordbrukssamfunn til industrisamfunn, også på lands-bygda. Og ikke minst: Da hun forlot denne verden, hadde hun hatt stemmerett på lik linje med ektemannen i 37 år.

Postkort fra Kveli stasjon

Ikke mindre tankevekkende er hvor langt tilbake fru Ingjers horisont gikk med tanke på hva hun hadde hørt da *hun sjøl* var ung. Bestemora hennes hadde fortalt om barkebrød og «krigens tider», og *krigen* var da Napoleonskrigene! I åra 1807-1814 var det så stor nød her i landet at femti tusen mennesker døde, ganske mange i et lite land med under ni hundre tusen innbyggere. For mange ble barkebrødet livsviktig.

I 1876 ble hun gift med Christoffer Ingjer, og de fikk åtte barn sammen. I den gamle bygdeboka har Eyvind Lillevold ikke fått med seg eldstesønnen Peter Olai, som ble født 1875, men som døde ung. Det var helt vanlig i Blaker på den tida å få første barnet før man var blitt gift, og enda vanligere var det at den førstefødte kom under ni måneder etter vielsen.

På hennes 95-årsdag i 1944 var Indre Akershus Blad på besøk hos henne, og fikk henne til å fortelle om noe av det hun hadde opplevd i sitt nesten hundre år lange liv. Nesten seks år senere gikk hun bort, og hun var da Blakers eldste innbygger. I 1950 var det blitt vanlig å bruke bil ved begravelse, men hun hadde aldri sittet i en bil i hele sitt liv, så derfor foregikk også hennes siste reis med hest og vogn. Man syntes åpenbart at noen ting skulle hundreåringen slippe å forholde seg til.

Intervjuet med fru Ingjer er gjengitt her.

Aslak Kittelsen

Intervju i Indre Akershus Blad, 21. okt. 1944

I dag fyller enkefru Maren Ingjer, Kveli, 95 år. Hun er født 21. oktober 1849 på plassen Klova ute ved Varsjøen. Hennes far, Ole Madsen, var husmann under Fossum en tid. Fødselsdagsbarnet bærer sine 95 år med største letthet. Hun er usedvanlig frisk og kjekk. Vilde hun, kunne hun for sitt utseendes skyld fint lure oss på 20 år.

Men når hun begynner å fortelle, skjønner vi at hennes erfaringer strekker seg langt bakover. Og med sin gode hukommelse, sitt lune humør og sin glimrende fortellerevne er hun et helt lite kildeveld når det gjelder lokalhistorie.

Skolevegen fra Klava er lang og besværlig. Sammen med barna inne fra skogen, fra Krogstad, Baksetra, Varsjøen, Korsvika og Krogstadenga, måtte hun ned i bygda for å gå på omgangsskole. Lite skole ble det, 8 dager her, så 8 dager der og så 3 dager på et tredje sted. Deretter kunne det komme et langt opphold. Men vege den var slitsom nok. De måtte gå tidlig for å rekke fram i rett tid. Var det mørkt, tente de seg lange tyristikker i peisen og lyste seg fram med dem.

«Ja, det er stor forandring», sier hun, «hadde vi skredder eller skomaker, måtte vi sitte og lyse for dem om kveldene med tyristikker. Og når vi skulde legge oss, måtte vi grave digre bjørkekubber ned i aska i peisen så varmen holdt seg til om morgenen.»

Vi spør om kosten. Da ler hun. «I treskinga på førejuls-vinteren måtte karene begynne kl. 4. De fikk med seg ett lys. Det skulde vare til det ble lyst. Kl. 6 fikk de et langt trau med velling ut på låven til seg. Den gangen brukte vi aldri tallerkener. Kjøtt og flesk la de på flatbrødleiver og spiste det på den måten. Suppematn ble satt inn i trau, og så spiste de sammen av trauet med treskjeer. Når de hadde spist, ble treskjea godt sleikt og stukket inn i en sprekk i veggen rett over vedkommendes plass ved bordet».

Fru Ingjer har nok en mistanke om at vi synes det ikke var videre hygienisk, for hun ler og sier:

«Folk var ikke så redd hverandre da som nå».

«Var det mye sykdom?»

«Nei, det var det ikke».

«Ja, men så fikk dere bra med mjølk».

«Ja, det fikk vi. De solgte ikke mjølka da, men brukte den sjøl. Ja, og så laget de ost og smør».

Jo, vi begynner å forstå, slikt er jo ikke akkurat kost som framelsker sykdom. «Fikk dere ikke margarin?» spør vi. «Nei, margarin smakte jeg først omkring 1890. Det var så vondt at det var nesten uspiselig. Jeg var i beit for smør en gang da, og så fikk jeg lånt smør av en nabokone. Det var margarin, og det var første gang jeg smakte det. Jo, jeg husker godt det, det var akkurat ved de tider de begynte å bygge Urskog-Hølandsbanen.»

Vi snakker mer sammen. Hun forteller om sin bestemor og barkemjølet hun måtte bake av, om krigens tider, om slit og strev for å berge seg slik det artet seg for slektene før. Men vi holder på å glemme henne selv over det hun forteller.

Hun tjente først på Øst-Mork et par år etter konfirmasjonen, så flyttet hun med familien til Kvevli.

Der var hun i 8 år til hun giftet seg med Christoffer Ingjer.

I sitt ekteskap har hun hatt 8 barn, 6 gutter og 2 jenter. Tre av disse er nå døde. Selv tilbringer hun sin livsaften sammen med sin yngste datter og på den gård hvor hun har vært husmor i så mange år og har lagt ned mesteparten av sin arbeidskraft.

Og rundt omkring henne – slekten. Der sitter hun omgitt av sine som en elsket og avholdt mor, bestemor og oldemor.

Vi slutter oss til slekt, venner og naboer, og gratulerer med de 95 år idet vi ønsker henne fortsatt god helse og godt humør i årene som kommer.

Familiebilde fra ca 1900. Christoffer Ingjer i midten i 1. rad
Maren Ingjer til høyre i 2. rad.

Intervjuet sto i Indre Akershus Blad 21.10.1944

MED JERNBANELINNA SOM SKOLEVEG

Ivar Børke forteller til Asbjørn Langeland.

Børke ligger ved Leira sør-vest i Frogner på grensa mot Skedsmo, ca. 2 km sør for Frogner bru. På Børke er det tre gårdsbruk. Børke-gårdene fikk først veg til Frogner i 1960, og før denne vegen ble bygd, hadde Børke en lang og dårlig utveg til Enger i Skedsmo og derfra videre til Leirsund.

På Leirsund var det meieri, landhandel, poståpneri, mølle og sag så den viktigste trafikken til og fra Børke gikk om Leirsund. Hovedbanen som åpnet i 1854, ble lagt over jordene på Børke øst for gårdstuna og krysset Leira mellom Børke og Frogner.

Flyfoto av Frogner i 1954.

På Børke hadde toget et stoppested som nå er nedlagt. Fra gammelt av var det en kjøreveg til Svennerud og videre til Haug på grensa mellom Frogner og Skedsmo. Dette var kirkevegen til Børke-gårdene. Vinterstid kjørte de med hest og slede på en jordeveg fram til Rud i Frogner. Selv om Leirsund var viktig for næringsvirksomhet og kontakt med omverdenen, lå Børke-gårdene i Sørums, og forbindelsen til Frogner var nødvendig på mange områder. De hørte til Frogner skolekrets, og barna som vokste opp på Børke, hadde i mange år en usedvanlig dårlig skoleveg.

Ivar Børke, som er født i 1944, og er sønn av Martha og Brynjulf Børke, har fortalt om hvordan det var å gå på skolen fra Børke i 1950-åra. Ivar begynte på skolen i 1951, altså lenge før vegen til Frogner ble bygd. På den tida Ivar gikk på skolen, bodde det 10 skolebarn på Børke. De gikk på skolen annen hver dag, så alle ti skulle ikke til skolen samtidig. Som nevnt, var det et stoppested for lokal-togene på Børke, men i 1950-åra gikk det ikke mange tog, og det var ingen lokaltog som passet med skoletidene.

Skolevegen ble lagt opp etter årstidene.

Når det var bart, brukte de jernbanelinna. Når det var snø, kjørte Brynjulf barna med hest og slede den dårlige vegen til Rud og videre til skolen på Frogner. Hvis isen hadde lagt seg på Leira, kjørte de gjerne på elva og kom opp på Brusletta, der det nå er boligfelt. Mye av vinteren gikk de også på ski til skolen.

Jernbanelinna var en utrygg skoleveg. Det var egentlig ikke lov å gå langs linna, men hverken banevoktere eller andre fra NSB så noen grunn til å håndheve den regelen. Det var jo også kjent på skolen

*Skolebilde av Ivar Børke i 6. klasse.
Fotograf: Hans Ihle, Årnes Foto*

at barna brukte linna som skoleveg, men heller ikke lærere eller skolemyndigheter reagerte på dette. Vegen de fulgte var en sti over jordet slik at de kom ned til linna et par hundre meter syd for Børke bru. På utsida av skinnegangen var det en opparbeidet sti, og der var det greit å gå. Men så kom de til brua – der var det farlig.

Børke bru er 78 meter lang. Langs skinnegangen var det anlagt ei gangbru av 2x6'' plank, ca. en meter bred, og på utsida var det et rekkverk. Togene er jo adskillig bredere enn skinnegangen, så en kunne ikke bruke brua når det kom tog. De fleste tog kom da som nå, til faste tider, og foreldrene på Børke kjente togtidene godt. Men ungene hadde fått streng beskjed om å skynde seg når de skulle over brua, og før de skulle over, måtte de lytte for å være sikre på at det ikke kom tog. De gamle togene gikk ikke stille så en kunne høre dem på lang avstand.

Verre ble det da jernbanen fikk elektrisk drift i 1954. Nå ble det ikke så lett å høre toget, og Ivar forteller at de la øret til skinnegangen for å høre om det kom tog. Til tross for at Ivar var forsiktig, så var det en gang at toget kom mens han var midt ute på brua. Han slengte seg ned på plankegangen, holdt seg i rekkverket og hadde beina utenfor brua mens toget dundra over hodet hans. Det var nifst.

Linna var ikke opplyst, og på høsten var det mørkt når de gikk til skolen. Ellers var det ikke bare når de skulle på skolen at barna brukte jernbanelinna til Frogner. Ivar var bl.a. med i skolemusikken, og når han skulle på øvelser, måtte han gå langs linna. Øvelsene foregikk om kvelden, så mye av året ble det å gå i mørket. Børke ligger langt fra andre gårder, så når de skulle være sammen med andre

unger, måtte de også ta seg fram langs linna eller på de dårlige vegene. Når det passet, kunne de også ta toget fra stoppestedet på Børke. Ivar forteller at en vinterdag som han var ved stoppestedet, kom det et tog med en stor snøplog eller snøfreser, og da ble han nesten helt nedgravd i snøen.

Skoleskyss med lokomotiv. Noen ganger fikk de skyss med lokomotiv på vegen hjem om ettermiddagen. I ett-tida gikk det et godstog nordover. Det var ofte både langt og tungt lastet, opptil 40-50 vogner. Når toget var så langt og tungt, hadde de et ekstra lokomotiv bak til å skyve oppover bakkene. Dette ekstralokomotivet ble koblet av ved Kløfta og kjørt tomt tilbake til Lillestrøm. Når det passet med tida, fikk skoleungene sitte på med lokomotivet fra Frogner til Børke stoppested. Det var spennende for en liten skolegutt å få være med på lokomotivet.

Sikrere skoleveger. Utover på femtitallet ble man mer opptatt av å sikre barn som hadde farlige skoleveger, og kommunen begynte å organisere skoleskyss, først og fremst for de minste skolebarna. Mot slutten av femtitallet ble det derfor kommunal skoleskyss for barn fra Børke. Skyssen foregikk med drosje, og den måtte kjøre om Leirsund og Enger i Skedsmo, en strekning på åtte kilometer.

Ivar Børke intervjuet i Kafé Mat og Gleda på Frogner. Kaféen drives av hans datter. Foto: Gro Langeland

Vegen fra Frogner til Børke sto ferdig i 1960. I forbindelse med bakkeplanering med bulldoser et par år før, hadde brødrene Moe på Sørumsand tilbudt seg å bygge veg. Men dette måtte godkjennes av kommunen, og det ble da til at kommunen påtok seg ansvaret for å bygge vegen. Kommunens løsning ble ifølge Ivar dårligere enn den brødrene Moe hadde planlagt. Men veg ble det, og det skulle feires. Vegen ble åpnet av ordfører Torp sammen med en delegasjon fra kommunen. Feiringa begynte med velkomstdrink hos Egeberg på den første gården en

kommer til. Så fortsatte det i neste gård med middag hos Martha og Brynjulf Børke, og til slutt var det kaffe hos Slemdal på den søndre gården.

Med ny veg til Frogner fikk ungene endelig trygg skoleveg, og nå begynte en ny tidsregning for folka på Børke.

Asbjørn Langeland

KVERNER OG MØLLER

I 1960 var Sørum Meieri 75 år, og da ble det utgitt et jubileumsskrift skrevet av Gunnar Rudie. I jubileumsheftet er det også et kapittel om Sørum Meieris mølle, og det er hovedkilden for denne artikkelen.

I gamle dager hadde sørumsokningene et stort problem med å få malt kornet sitt, for bygda var sparsomt utstyrt med høvelige kvernfosser. Sidebekkene til Rømua, først og fremst Asakbekken, hadde de beste mulighetene, men heller ikke der var det særlig gode forhold for mølledrift.

Fra håndkverner til møller

De første kvernene var håndkverner. Den eldste typen besto av to steiner. En stor understein og en mindre stein som ble skjøvet fram og tilbake med begge hender. Seinere fikk de håndkverner som besto av to runde steiner, en overligger og en underligger. Overliggeren ble dreiet rundt med handa, mens underliggeren lå stille. Kornet ble drysset ned mellom steinene gjennom et hull i overliggeren, og etter hvert som det ble knust til mjøl, kom det ut på siden av kverna. Håndkverna ble brukt gjennom hele middelalderen og helt fram til 1800-tallet, på slutten til maling av salt og gryn. Engelskmannen Thomas Malthus skriver i sin «Reisedagbok fra Norge 1799» at han på Mo i Frogner så en mann som malte salt med håndkvern. Malthus skriver at det så ut til å være et meget tungt arbeid.

Rudie skiller mellom kvern og mølle. Kvern betegner håndkverner og vassdrevne gårdskverner, mens begrepet mølle brukes om et større anlegg, f.eks. bygdemøller og handelsmøller. Allerede for 1000 år siden, hadde nordmennene lært å drive kverner med vannkraft. På den tida var vanddrevne møller blitt vanlig i England. Det er lite kildemateriale fra den eldste tida, og det er derfor vanskelig å skille mellom vanddrevne møller og kverner fra tida før 1600.

Hvor var det møller og bekkkverner i Sørum?

Det eldste spor etter mølledrift i Sørum (Sørum og Frogner sogn), knytter seg til gårdsnavnet Mjønerud. Første ledd i navnet Mjønerud er avledet av det gammel-norske ordet, mjulna som betyr mølle. Den eldste

navneformen var Mjølnerud. Gårdsnavn der siste ledd er rud, stammer fra tida før svartedauden som herjet landet i 1349-50. Det må derfor ha vært mølle ved Mjønerud-fossen for mer enn 700 år siden.

Når en kommer fram til 1600-tallet, blir det flere skriftlige kilder, og en vet at det da fantes vassdrevne kverner eller møller på Bæregg, Nordli, Berg, Val, Egner, Vølner, Refsum, Mjønerud og Vilberg. Alle disse kvernene var små, og de dekket stort sett bare gårdens eget behov. De fleste av dem kunne bare benyttes når det var flom, på høsten eller våren. På 1700-tallet var det også kommet til kverner på Sørli, Bingen og begge Norum-gårdene. På Norum-kvernene malte de også korn for omliggende gårder. Søndre Asak hadde kvern i Asakbekken, og denne ga navn til husmannsplassen Møllerbakken. Fra 1700-tallet kjenner en også til noen kverner i Frogner. I Sørums bygdebok er det nevnt kverner på Yssi, Rud og Eisval. I den delen av Sørums som ble kalt Sanden, var det kvern på Lystad.

Mange av de eldste gårdskvernene ser ut til å ha gått ut av bruk nokså snart. På begynnelsen av 1800-tallet omtaler kildene bare kverner på Sørli, Nordli, Øvre Vilberg, Refsum, Egner og Val. Også disse kvernene gikk ut av bruk utover på 1800-tallet. I Sagen var det på midten av 1800-tallet et større bruk med både mølle og sag, men virksomheten ble nedlagt i 1860-åra. I en herredsbeskrivelse for Sørums fra 1868 nevnes det bare ei mølle eller kvern. Den var på Neslerud. Den var imidlertid så besværlig å holde i stand at en ikke kunne anta at den gav eieren «nogen aarlig Netto-Indtægt». Mølla på Neslerud var i bruk fram til år 1900 da den brant. På 1870-tallet var det ei kvern i drift på Størsrud, og den var visstnok noe større enn ei vanlig gårdskvern.

Møller og kverner i Blaker

Det finnes ingen samlet oversikt over møller og kverner i Blaker, men i bygdeboka Aurskog og Blaker b. 2 er det informasjon om mange møller og kverner. Åa i Blaker med sideelver og bekker gav langt bedre forhold for mølledrift enn elvene og bekkene i Sørums og Frogner. Det er nevnt bekkverkter fra 1600- 1700-tallet på Hogset, Kamperud, Østre og Vestre Mork, Stagrim, Nitteberg, Fossum (felles med Orderud), Monsrud og Krokstad. Foss hadde kvern i Åa, og Mo hadde både sag og kvern på 1600-tallet og seinere.

I tillegg til gårdskvernene var det flere møllebruk i Blaker. Kveli hadde sammen med Skukstad både mølle og sag. Saga er kjent allerede fra skattemanntallet i 1610. Mølla ble særskilt skattlagt i 1680, da malte den korn for flere gårder, og etter hvert utviklet den seg til ei viktig bygdemølle. Toreid hadde kvern og sag på 1500-tallet som siden ble utviklet til en stor virksomhet. Det var tre

fosser i Toreidelva som alle ble utnyttet til sag- og møllebruk, Slorafossen, Trangfossen og Mjølukfossen.

Slora Mølle. Foto fra Dag Winding-Sørensen

Slora mølle ble særskilt skattlagt fra 1680, og i hundreårene som fulgte ble Slora mølle utviklet til ei viktig mølle for mange gårder både i Blaker og Nes. På Sagbakken under Eid ble det anlagt mølle i Glomma i 1840-åra. Kverna på Huseby var på 1600- 1700-tallet ei av de største i bygda, og den ble utviklet til ei større mølle med egen møller på 1800-tallet.

I 1950- og 60-åra ble det bygd store kornsiloer med møller på Bjørkelangen og Årnes, og de gamle bygdemøllene ble etter hvert utkonkurrert.

Sørums Meieris mølle

Selv om en kjenner til nokså mange gårdskverner og mindre møller rundt om i Sørums og Frogner, begynte mange bønder fra disse bygdene tidlig å kjøre kornet sitt til utenbygds møller. På 1800-tallet ble det kjørt korn fra Sørums til møllene i Blaker, på Svendsrud i Gjerdrum, og på Holt og Kausrud i Ullensaker. Noen kjørte enda lenger for å få malt kornet sitt, til Eidsverket i Høland, Rotnes i Nittedal og til Eidsvoll Verks mølle. Når en kom fram til århundreskiftet 1800-1900, var det også noen som kjørte til Bjølsen Valsemølle i Oslo. Det er derfor lett å forstå at bøndene i Sørums ønsket seg ei egen mølle. Da Skedsmo og Sørums Elektrisitetsforsyning ble etablert i 1913, ble det mulig å drive mølle uten direkte tilknytning til fossefall, og i regi av meieriet, Sørums Meieribolag som det het på den tida, ble mølleplanen realisert.

Sørums Meieribolag anla mølla i 1916. Helt fra starten av ble det stor aktivitet ved mølla, og trafikken økte jevnt i de neste åra. Mølla fikk også betydning for mange bønder utenfor Sørums Meieris leverandørområde. Mølla ble anlagt i tilknytning til meieriet på den andre sida av

vegen gjennom Lørenfallet, og det var planen at mølla skulle drives med spillkraft fra meieriet. Strømforbruket ved mølla ble imidlertid langt større enn de hadde regnet med, så allerede etter første driftsår måtte de abonnere på mer kraft. I åra som fulgte, ble det stadig foretatt investeringer, nyanskaffelser og utbygging. I 1936 fikk mølla eget renseri for såkorn, og to år etter anskaffet de en maskin som kunne brukes til å lage gryn. Nå hadde de fått ei mølle som «kunne måle seg med de mest tidsmessige hvor som helst på landsbygda».

Etter krigen ble det behov for nye forbedringer og utvidelser. I 1948 ble det innledet et samarbeid med Statens kornforretning for å få til et moderne tørkeanlegg og forskjellige andre moderniseringstiltak. Da de nye tiltakene skulle iverksettes, viste det seg at det var for dårlig byggegrunn for disse utvidelsene der mølla lå. Man måtte derfor finne ei ny tomt, og på andre sida av Rømuafant de tomt som egnet seg. Her kunne de ta i bruk ny mølle i 1951. Sørums Meieri ble lagt ned ved utgangen av 1973, men mølledrifta fortsatte, først som eget selskap, Sørums Mølle & Kornsilos, seinere som en del av Felleskjøpet. Kornsiloen er utvidet og modernisert flere ganger, men møllevirksomheten er avviklet. Nå blir det ikke lenger malt korn i Sørums kommune.

Asbjørn Langeland

OPPVEKST PÅ ET SMÅBRUK MIDT I FORRIGE ÅRHUNDRE

Inger Kvevli forteller om litt av hvert, fra vannbæring og hjemmestrikkede strømper til stive underskjørt og lørdagsdans.

«Alt var bedre før» sier noen, mens andre mener at før var det bare slit og strev, og alle har fått det bedre nå. Sannheten er vel at enhver tidsepoke har hatt sine utfordringer og sine gleder, og folk har tilpasset seg den tida de lever i.

Hva innebærer begrepet «å ha det bra»? Inger Kvevli (f. 1939) husker livet slik det var på et småbruk under og rett etter krigen, og når hun forteller om det, sier hun ofte: «Vi hadde det jo bra!»

At mye har forandret seg, er sikkert. At mye er blitt enklere, men at mye også er blitt mer komplisert, er like sikkert.

Inger gir oss et glimt inn i dagliglivet da hun vokste opp. De var selvforsynte med det meste. Kuer, griser og høner sørget for mjølk, kjøtt og egg. Klær ble sydd og strikket hjemme. Alt dette førte til mye aktivitet, og hjemmet var en arbeidsplass, ikke bare en bolig.

«Å bæra vatten, å bæra ved...»

På småbruket Hagan bodde det en stor familie, sju barn og to voksne. Dessuten ble et kammers leid ut til ei tante. Tante Inga sydde for folk, så der inne var det symaskin og mye spennende som foregikk. Far var mye ute på arbeid, mest i skogen, så det daglige stellet av dyra og huset var mors ansvar. Det var mer enn nok å gjøre for både mor og ungene.

Inger forteller:

«De første åra hadde vi ikke innlagt vann. Det fikk vi først etter krigen. Så mye stri det var med vannet! Det skulle ikke bare bæres inn. Det skitne, brukte vannet måtte også bæres ut igjen. Ei stor sinkbøtte var «skyllebøtta» som vi sa. Den ble fort full hvis vi holdt på med vasking av noe slag, og det gjorde vi jo støtt. Å få utslagsvask var nesten like stor forbedring som å få vann lagt inn i huset.

Vi hentet vaskevann i brønnen. Dit var det ikke så langt, for den lå bak huset nede i haven. Vi brukte et åk som vi hengte over nakken, da kunne vi hente to bøtter i slengen. Fra vi var seks-sju år måtte vi ungene hente vann, men ingen forventet at vi små skulle greie å hente helt fulle bøtter. Vi måtte bare gå og hente oftere! Det var ei treklopp ut i brønnen, og vi fikk alltid beskjed om å være forsiktige på kloppa, for den kunne være glatt. Vi var lært opp til å gjøre som de voksne sa, og vi hørte om ulykker der unger hadde falt i brønnen og drukna, så vi hadde respekt for brønnen.

Drikkevann hentet vi i ilen som lå oppe ved vegen, omtrent rett ovenfor Fjuk skole. Vi brukte ei stang med en boks i enden når vi fylte drikkevannsbøtta. Bøtta pleide å stå på en krakk inne på kjøkkenet med ei ause oppi. Vi drakk alle av denne ausa når vi var tørste. Det var ikke noe prat om at det var uhygienisk, det var sånn alle gjorde. Jeg husker at pappa satte ut hele vassbøtta med ausa i når det var mange unger hos oss og lekte. Da ble vi jo varme og tørste, så da var det greit at vi slapp å gå inn for å slukke tørsten. Det kunne bli vel mye trafikk av svette unger ut og inn på kjøkkenet!

Om vinteren fraus ilen til, så da måtte vi enda lenger etter drikkevann. I Beitebekken, som lå et stykke nordafor Hagan, var det alltid åpen råk, og det var mange som hentet vann der om vinteren. Ettersom det var et godt stykke å gå, lagde pappa en kjelke av skier med en liten plog foran, og på den var det plass til to femtilitersspann. Når de var fylt opp, hadde vi drikkevann en god stund. Over råka var det en trelem, og vi ble innprentet hvor viktig det var å legge lemmen ordentlig på igjen. Hvis et dyr falt uti der, ville jo vannet bli ødelagt, så det var vi veldig nøye med.

Min to år yngre lillebror og jeg hadde ofte jobben med å hente vann i bekken. Jeg husker han gikk og drog kjelken med tauet over skuldra, og jeg gikk bak og dytta. Nå for tida ville kanskje noen ment at det var galt at små unger skulle gjøre så tungt arbeid, men da var det en selvfølge. Vi gjorde det jo for å hjelpe mamma. Pappa sa alltid før han dro bort på arbeid: «Nå må de være snille unger og hjelpe a'mor da!» Det var helt nødvendig at vi gjorde det, og vi visste at vi var til nytte.

Vi måtte alltid spørre om å få lov til å leke, og da kan det hende mamma sa: «Ja, men bare ei lita stønn, og itte gå lenger enn at de hører når je roper på dikk!»

Det var alltid noe å gjøre. Ved måtte hogges og bæres inn, og dyra måtte stelles. I fjøset hjalp vi til med både foring og måking, dessuten måtte dyra få drikke. Mange bøtter ble båret inn i fjøset hver dag, og det var den mest slitsomme vannbæringa, for det måtte til så mye!

Om vinteren når dagslyset var kortvarig, hadde vi forresten en ekstra jobb. Det var ikke lagt inn strøm i uthusa, så når det var mørkt, måtte en av oss unga bli med i fjøset for å lyse med fjøslykta mens mamma mjølka kuene. Det var jo ofte litt kaldt, men koselig også. Jeg husker lyden av mjølka som spruta i bøtta og kuene som tygde på høyet de hadde fått. Nå hadde krøttera fått kveldsmaten sin, og når vi var ferdige i fjøset, var det vår tur! Da skulle vi inn på det varme kjøkkenet og få brødiskiver og mjølk.

Forskjell på gutter og jenter

Både gutter og jenter måtte ta et tak og hjelpe til. Noe hjalp vi til med alle, sånn som vannbæringa og fjøsstellet. Men det var utenkelig at gutta skulle mjølke, for det var kvinnfolkarbeid. De var vanligvis heller ikke med på arbeid som hadde med klær og mat å gjøre. Veden var gutta sitt ansvar, det var de som handterte redskap som øks og sag. De var med ute og hjalp pappa både på jordet og i skauen. Men når veden skulle bæres inn, var det like gjerne vi jentene som ble sendt.

Det skulle være forskjell på gutter og jenter, sånn var det bare.

Det var stor forskjell på klærne våre og. Jentene måtte alltid gå i skjørt eller kjole. Det var helt utenkelig at vi jentene skulle kle oss i bukser, det var rett og slett usømmelig, fikk vi høre. Til og med når vi var ute og lekte om vinteren, hadde vi skjørt, både når vi akte og gikk på ski. Det var jo upraktisk, men slik skulle det være. Det var forresten bare gutta som hadde ski, men det hendte jo vi fikk låne av dem. Da måtte vi låne støvlene og, for vi jentene hadde bare langstøvler. Gutta hadde lærstøvler, og det brukte vi jentene bare hvis det passa sånn at vi kunne arve et par.

Det var veldig moro å gå på ski, så det syntes jeg at jeg fikk gjort alt for lite av. En gang da det var fint skiføre, hadde jeg så lyst til å låne skiene til broren min, og så avtalte vi at hvis jeg stod opp veldig tidlig dagen etter, kunne jeg få låne dem før vi skulle på skolen. Jeg våkna før alle de andre og tok på meg klærne til broren min. Jeg tok til og med på meg buksa hans. Så fikk jeg på meg støvler og ski og dro avgårde. Å, det var så moro! Jeg stod ned bakkene uten å ramle, og var riktig fornøyd med meg sjøl. Tida glemte jeg jo nesten, men omsider kom jeg meg da hjem og inn på kjøkkenet. Der satt broren min på vedkassa, temmelig harm, og hadde på seg skjørtet mitt! Så fortalte han at han hadde våknet og måtte ut på et visst sted, dermed fikk han se at jeg hadde tatt buksa hans. Og jeg ble så lenge at det var ikke annen råd enn å ta på seg skjørtet som lå der, for ut måtte han. Heldigvis hadde visst ingen sett det. Han lofte at det skulle bli grådig lenge til jeg fikk låne noe igjen! Det var nok enda større skam for en gutt å vise seg i skjørt, enn for oss å vise oss i bukser.

Det meste var hjemmegjort, bare litt kom fra butikken

Ferdigkjøpte klær var en sjeldenhet, det meste ble sydd og strikket hjemme. Vi hadde ikke så mange klær, men vi manglet aldri noe. Vi arva jo etter hverandre. Det var helt greit å ha brukte klær, de fleste hadde det. Det var litt flaut å ha mange bøter på klærne, men mange hadde det også. Det som virkelig var skam, var filler og hull, det var et tegn på at det ikke var orden der du kom fra.

Vi hadde to sett med klær – «søknakleer» og «heljekleer». «Søkna» betyr hverdag, så det var de klærne vi brukte hjemme. Penklærne, eller «heljeklea», brukte vi på skolen og om søndagen. Rein jumper eller bluse var en selvfølge da, og vi brukte gjerne golfjakke også. Vi skifta så fort vi kom hjem fra skolen. Kjolene var som oftest todelte. Det var praktisk, for da kunne vi vaske delene hver for seg. Det gjaldt å spare på vaska. Vi jentene hadde alltid forklær når vi var hjemme, store forklær med smekke og seler i kryss bak. Det beskyttet klærne, vi kunne ikke stelle oss sånn at vi sølte på oss, for det betydde ekstra vask.

Mamma brukte også forkle bestandig. Hvis det kom noen innom og skulle sitte ned litt og få en kaffetår, tok hun av seg arbeidsforkleet og satte på seg et lite pynteforkle. Det hang alltid klart i kammerset, strøket og reint.

Gutta brukte nikkere, og de ble ofte kjøpt ferdig. Rudi Paulsen hadde det i butikken sin på Hellne. Hun skaffet sko også, og ofte måtte noen av oss få nye lakksko til jul. Til 17. mai fikk vi turnsko, og da håpet vi at det ikke ble regn, ellers ble de gjennomblaute og stygge første gangen vi brukte dem!

Hosor (strømper) og sokker var vanligvis hjemmestrikket. Nye hosor var noe av det verste jeg visste, for de klødde så fælt! De ble bedre når de var vaska en gang eller to. Broren min og jeg hadde en hemmelig avtale som mamma aldri fikk vite om. Vi bytta når jeg fikk nye strømper, da overtok jeg hans gamle, og så brukte han de nye og «gikk dem inn» for meg. Det var snilt gjort, men så var ikke han så følsom for den kløinga heller!

Mamma strikket også sokker av bomullsgarn som vi brukte om sommeren. Som oftest var de hvite, men av og til fikk vi tak i garn i andre farger. Jeg husker godt noen oransje sokker jeg fikk en gang jeg skulle i bursdag, og da følte jeg meg så fin med de sokkene og nye, hvite turnsko. Mamma hadde strikket dem om natta, og jeg syntes fargen var så fantastisk flott!

To av brødrene Hagen med nikkere, hjemmestrikkede strømper og gensere. (Foto: Inger Kvevli)

Mamma strikket alt mulig, for hun hadde strikkemaskin som hun brukte for å spe på inntektene. Ofte strikket hun for andre, særlig før jul. Da var det mange bestillinger. På 40- og 50-tallet var det fremdeles tjenestefolk på de store gårdene, og det var vanlig at de fikk sokker, strømper og votter til jul. Da kom det damer med hest og trille og hadde med seg garn, og en bestilling kunne være 10-12 par av alt. Mamma ringte og gav beskjed når det var ferdig, det var lettvin, for vi hadde telefon i Hagan. Jeg husker at i ukene før jul begynte det å dure i strikkemaskinen når vi unga hadde lagt oss. Hvis vi våkna og ikke hørte duringa, visste vi at det var blitt morgen og mamma hadde gått i fjøset. Så var det å få oss av sted på skolen, før hun kanskje kunne sitte ned ei lita stund. Men pausen varte nok ikke lenge, for dette var jo midt i julestria!

Vi var da motebevisste her ute på landet!

Etter hvert som vi vokste til, ble vi jo mer opptatt av hva vi hadde på oss. Inne hos tante Inga som var sydame, var det noen eksemplarer av «Motejournalen» og mange

forskjellige stoffer. Storesøster Maja var også blitt så flink til å sy. Hun sydde på alt mulig fra hun var lita, noen ganger sydde hun sammen papirbiter hvis hun ikke hadde noen stoffrester å leke med. Etter hvert sydde hun til oss søstrene, og fikk til utrolig mange finesser som hun hadde sett i «Motejournalen» og andre blader. Hun sydde stilige vinterjakker til oss av en gammel frakk, ei slitt ullkåpe kunne bli et fint skjørt. Det var nesten magisk hva hun kunne greie!

Selvfølkelig ble det kjøpt inn nye stoffer også, jeg husker at vi dro til Sørumsand og kjøpte stoff hos ei vi kalte «Motedama», det var en forretning som lå et stykke oppi bakken etter undergangen. Da jeg var blitt 16 år og hadde fått mi første lønning, var det ikke tvil om hva som skulle anskaffes først. Nå skulle jeg endelig få meg langbukse! Den var av cordfløyel, høy i livet og vid i beina, med brede seler og knapper i ryggen. «Motedama» hadde cordfløyel i mange farger - grønn, brun, rød og svart. Jeg valgte grønn, og Maja sydde til meg og til flere av venninnene sine. Noe så flott, og så behagelig å bruke! Nå var det slutt på at gutta hadde de kjekke, praktiske plagga for seg sjø!

Jentene måtte hjelpe gutta når de pynta seg til fest

Men selv om vi jentene begynte å gå i bukser av og til, var det ikke full likestilling. Ofte fikk vi nok følelsen av at gutter var litt mer verdt, det var liksom viktigere det de holdt på med. Jentene skulle lære å ta seg av andre og ikke tenke så mye på seg sjøl. Oss søsknene imellom var det helt greit, vi kranget aldri om hvem som skulle gjøre hva, og hjalp hverandre gjensidig.

Men da vi var blitt ungdommer, og vi skulle gjøre oss i stand til fest på lørdagskvelden, så var det jentenes oppgave å stryke skjorter, presse bukser og pusse sko. Gutta visste ikke hvordan de skulle gjøre det - ikke før de hadde vært i militæret! Da hadde de lært å ordne seg sjøl, og gjorde det også. Det var også alltid gutta som skulle vaske seg først når vi gjorde oss i stand. Vi fikk pent vente til de var ferdige! Jeg husker godt dette lørdagsstellet. Fire hvite skjorter hang på rad på dørkarmene, klare til brødrene mine. Vaskevannsfatet stod på kjøkkenet, og gutta flidde seg, mens vi strøk. Så var det på med dresser og slips. De pynta seg skikkelig til lørdagsfesten den gangen.

Strev for å få nok «sus i serken»

Etterpå var det vår tur. Vi strøk bluser og underskjørt, ja, for det var ikke småtteri til underskjørt vi brukte på 50-tallet! Det skulle være «sus i serken», og det var flere metoder for å få skjørtet til å bli så stort som mulig. En kunne jo ha mange underskjørt, det ene utenpå det andre, helst med blonder i fleng. Jeg husker en kar sa

at å komme inntil ei jente den gangen var vanskelig av mange grunner, det var «som å bla i en familiebibel»!

Så kunne en jo bruke stivelse i skyllevannet, potetmjøl var det vanligste. Da ble tøyet veldig stivt og struttende når det tørket og ble strøket. En gang kom vi på noe veldig lurt – vi lagde en løpegang nederst på underskjørtet og tredde inn en gardinspiral. Da stod skjørtet ut av seg selv, og duvet flott når vi gikk bortover.

For ikke å snakke om når vi dansa swing! Men skulle vi sette oss, ble det litt vanskelig. Og kom en til å bøye seg, kunne det fort skje noe så skammelig som at hele stasen vrengte seg, og en ble stående der og vise underbuksa!

Fasongen på skjørtet betydde også mye. Vi hadde skjørt som var helt rundklipt, eller så kunne det være rynkekapper, ofte i flere «etasjer» oppover.

Glade jenter på gårdsplassen på Hagan. Inger i midten i blå taftkjole med rynkekappe og ballerinaske. (Foto: Inger Kvevli)

Vi brukte mest skjørt og bluse, og i livet hadde vi ofte strikkbelte eller et annet bredt belte. Det skulle strammes til skikkelig. Vi skulle være så smale rundt livet som mulig, så skjørtet bruste ut nedenfor. Så gjaldt det å ha lette sko. Ballerinaske ble veldig moderne på 50-tallet, og de var nesten like gode å danse med som turnsko, og finere å se på! Høyhælte sko var jo veldig flott, og etter hvert kjøpte vi oss det også, men de var ikke så gode når en virkelig skulle svinge seg!

Mange festplasser i femtiåra

Det var mange steder å dra på fest. Om sommeren var det lettvent for oss, for Fjuk Stadion lå rett bortenfor Hagan. Ei hel uke i august var det Fjuk-marken, og da var det noe som foregikk hver eneste kveld. Så var det var Finstadbru-marken og Haga-marken, og utefester på Dingsrud fort og på Tangen. Selv om nesten ingen hadde

bil, kom vi oss avgårde. De som hadde lastebil, kjørte ofte ungdommer på fest. Da var lasteplanet fullt av krakker som vi satt på. På «Snippen» ved Hellne var det bare å møte opp i god tid, og det pleide å bli plass til alle som ville være med. Om vinteren var det fester på Bruvollen hver lørdag, og dit kunne vi sykle eller gå.

Jeg gikk som oftest sammen med søsknene mine, og det var kjekt med brødrene, for de var alltid villige dansepartnere, særlig tidlig på kvelden. Det var smart å få vist hva en kunne, da kunne en bli bydd opp etterpå av slike som virkelig var gode til å danse.

Dansetrening

Vi øvde utenom festene også, for hvis noen hadde grammofon så samlet folk seg der. Jeg husker gårds-gutten Olaf fra Hadeland, han hadde mange plater med fin dansemusikk, særlig «Charleston i Grukkedalen»! Når vi satte på den, ble det stemning! «Rock around the clock» hadde han også.

Han jobbet på Nord-Fjuk, men kom syklende ned til oss om kveldene, for i Hagan var det alltid mange ungdommer. Da hadde han sveive-grammofonen på bagasjen, og da ble det dans!

Jeg likte aller best å danse swing, men tango var også moro. Tango var litt vanskelig, en måtte konsentrere seg, men så ble det jo ekstra artig når en fikk det til. Det var så gøy å danse! Av og til arrangerte ungdomslaget dansekonkurranser på Bruvollen, og en gang vant jeg og dansepartneren min en stor «kjærlighet på pinne». Det ble nesten litt flaut, for vi var ikke kjærestere, og hadde ikke planer om å bli det heller. Jeg husker ikke hvor det ble av den «kjærligheten»!

♥♥♥ Men vi møtte nå den virkelige kjærligheten til slutt, alle vi unga fra Hagan, og en ny generasjon tok over festplassene. Vi fikk egne hjem andre steder, en bror ble igjen på Hagan med familien sin.

Når vi møtes, hender det ofte at vi snakker om hvor trygt og godt og moro vi hadde det, sjøl om vi måtte arbeide mye og hadde lite å rutte med. Materielt har vi fått det bedre enn vi kunne drømme om den gangen, men det var noen verdier og et syn på livet den gangen som bør føres videre. Vi nøyde oss med det som var nødvendig, og lærte oss å dele godene og hjelpe til der det trengtes. Det er en arv som er god å ha med seg!

*Fortalt av Inger Kvevli, skrevet ned av Anne-Marie Lund.
En stor takk til Inger som var villig til å dele noe av det hun husker fra oppveksten!*

AVDUKING AV BAUTAEN I 1941

Bildet kommer fra Trygve Sæther

Allerede 25. oktober 1941 ble bautaen ved Sørum kirke avduket. Det sto bare to navn på den da: Arthur Olsen Julton og Halvard Merlid, begge døde i 1940.

Fotograf var Lars Andresen Hellesjø, Sørum.

Det har forundret mange at denne bautaen kunne avdukes under krigen, men Trygve Sæther forteller at tyskerne tillot at falne soldater ble hedret. Senere har seks navn blitt tilføyd på dette minnesmerket.

Hver 8. mai legger Blaker og Sørum Historielag ned blomster der, iht. statutter i Borger Hansens fond.

Minnesmerket har følgende inskripsjon og navn:
Til minne om våre soldater som falt i kampen for fedrelandet

Foto: Palmer Huse
disnorge.no/gravminner

Arthur Julton Olsen,
d. 1940, Rustad i Vinger.

Halvard Merlid,
d. 1940, Segelstad bru,
Vestre Gausdal.

Thorleif Leonard Andresen,
d. 1942, fengsel på Akershus.
Dødsdømt 3 ganger.

Gunnar Gundersen,
d. 1944, Ullevål sykehus.

Erling Georg Foss,
d. 1943, Sachsenhausen.

Simon Gabriel Watterud,
d. 1942, ved torpedering.

Ole Larsen,
d. 1940, p/s Eidsvold, Narvik.

Rolf Halfdan Eid,
d. 1943, eksplosjon Filipstad.

MINNER FRA TYSKLANDSBRIGADEN

I *Sørum-Speilet* nr. 1/2003 skrev Kåre Sæther (1926-2007) om sine minner fra Tysklandsbrigaden. Han ga et godt bilde av hvordan forholdene var den gang, aktuelt å lese siden det i år er 70 år siden krigen sluttet. I 1998 ble Sæther valgt til leder av Okkupasjonshistorisk utvalg i Historielaget, og i 1999 ga laget ut boka «Sørum under okkupasjonen 1940-45», redigert av Svein Sandnes.

Tyskland ble under den annen verdenskrig slått av en allianse der USA, Storbritannia, Frankrike og Sovjet-samveldet var de viktigste landene. Etter krigen delte de Tyskland mellom seg slik at hvert av de fire landene fikk ansvaret for administrasjonen av et område. Dette la grunnlaget for en todeling av Tyskland som stod ved lag helt til 1990. Området øst for elvene Oder og Neisse som Sovjet-samveldet administrerte, ble det kommunistiske Øst-Tyskland. De tre områdene USA, Storbritannia og Frankrike administrerte ble det kapitalistiske Vest-Tyskland med Bonn som sin nye hovedstad.

Spørsmålet om norsk deltakelse i besettelsen av Tyskland kom opp i London allerede under krigen. Etter forhandlinger med Storbritannia våren 1946, ble det så oppnådd enighet om å stasjonere en norsk styrke på ca. 4.000 mann i den britiske okkupasjonssonen i Tyskland med avløsning hver sjetten måned. Styrken skulle være under britisk kommando i alt som angikk okkupasjonsoppgavene. I videste forstand omfattet disse oppløsning av det tyske militærapparatet, avvikling av tysk rustningsindustri, straffeforfølgelse av krigsforbrytere og fjerning av nazister fra styre og stell. Samtidig skulle okkupasjonsmaktene hjelpe til med gjenreisningen etter krigens ødeleggelser og innføringen av et demokratisk styresett i Tyskland.

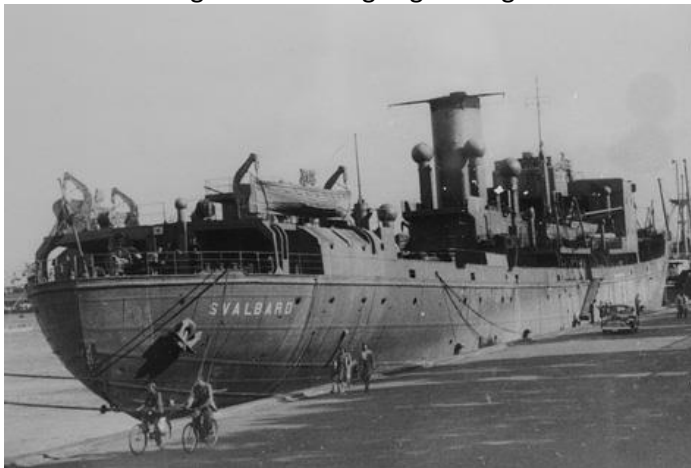
Denne avtalen ble gjort gjeldende fra mars 1947 og kom til å vare i seks år fram til våren 1953. I løpet av disse årene var det ca. 50.000 nordmenn (menige og befal) som utførte tjeneste som okkupasjonssoldater i Tyskland. Mannskapsplanene tilhørte hæren, og var utskrevet fra hele landet. Det var også mange fra Sørum som ble beordret til denne tjenesten, som omfattet seks måneder i Norge og seks måneder i Tyskland. Brigaden var forlagt i den britiske sonen, var utrustet med britiske våpen og utstyr, og var underlagt og forpleid av den britiske Rhinarméen. Den norske brigaden var i første periode fra våren 1947 til høsten 1948 forlagt i Harz-området syd-øst for Hannover på grensen mot sovjetisk okkupasjonszone. I 1948 ble hele brigaden flyttet til Schleswig-Holstein, opp mot grensen til Danmark, der den var stasjonert fram til oppløsningen i 1953.

Oppdraget til den norske brigaden var å sikre ro og orden innen det tildelte ansvarsområdet. Ellers skulle militær utdanning og trening videreføres fra rekrutt-opplæringen i Norge. Opprettelsen av Tysklandsbrigaden representerte en historisk begivenhet for landet ved at dette var første gang Norge sendte militære avdelinger til utlandet i fredstid etter oppløsningen av unionen med Sverige i 1905. Historisk ble også oppholdet for de 50.000 soldatene som etter fem års krig og tysk okkupasjon av Norge plutselig befant seg på den andre siden, som okkupasjons soldater i Tyskland.

Jeg vil i det følgende berette litt om en del inntrykk som virket sterkt på oss unge gutter den gang, og som også satte seg fast i vårt minne etter tjenesten i Tysklandsbrigaden.

Troppetransportskipet Svalbard

Troppetransportskipet Svalbard hadde under krigen vært en tysk hjelpekrysser som USA hadde fått som krigsbytte ved Tysklands kapitulasjon. Norge kjøpte skipet av USA og innredet dette for transport av soldater i forbindelse med opprettelse av Tysklandsbrigaden. Svalbard kunne transportere 1.000 mann av gangen, men båten var ingen god sjøbåt. Den var dårlig avbalansert, slik at den i dårlig vær rullet kraftig både sidelengs og forlengs.

Troppetransportskipet Svalbard. Foto: Digitalt Museum

Det var heller ingen komfort om bord. Køylene var snekret sammen med både fire og seks køyer over hverandre alt etter takhøyden i den enkelte lugar. Alle som ble transportert hadde fått utlevert livbelter. Soldatene måtte selv besørge renholdet under ledelse av en lugar-kommandør. På hver lugar kunne det være forlagt opptil 40 – 50 soldater. I dårlig vær med mye sjøgang hadde soldatene forbud mot å oppholde seg på dekk. Dette av frykt for at sjøsyke soldater kunne falle over bord. Det finnes sikkert ennå mange soldater fra vårt område som husker overfarten fra Norge til Hamburg i storm og dårlig vær, der køya var det eneste stedet en kunne oppholde

seg, med sjøsyke soldater både over og under, som ofte ikke hadde andre muligheter til å kaste opp enn på dørken (gulvet) i lugarene. Mangelen på gode ventilasjonssystemer gjorde ikke situasjonen bedre.

I sol og med rolig sjø kunne overfarten også være behagelig, selv om det var liten plass å bevege seg på. Spisetjenesten ble organisert i puljer med begrenset tid til disposisjon. De fire første brigadene som ble sendt nedover i 1947 og 1948 ble transportert med båt til Hamburg og med tog videre til de enkelte forlegningssteder i Hartz-området.

Soldatenes møte med Tyskland

Soldatene var før avreisen blitt fortalt at forholdene i Tyskland var elendige etter krigens herjinger. Det kom vel likevel som et sjokk på de fleste å se med egne øyne at byene Hamburg og Hannover fullstendig var lagt i grus. Byene var så godt som totalt utslettet. En del gater var ryddet ved at store bulldosere hadde skjovet store steinhauger, teglstein, grus og sand bort fra gaten og inn på områder der det tidligere hadde vært forretninger og boliger mv. Utstrakt bruk av brannbomber hadde medført at store områder med bolighus var brent ned. Der stod kun ytterveggene igjen som spøkelsesbebyggelse. Det eneste liv som var å se var mennesker som bodde i kjellere uten vann og renovasjon under mursteinshaugene, og som forsøkte å berge livet på denne måten vinteren igjennom.

Størst inntrykk under togferden ut fra Hamburg gjorde en «horde» av store og små barn som hadde tatt oppstilling på åpne områder helt inntil toglinjen like utenfor Hamburg. De stod med bedende øyne og armene i været, og tigget på denne måten om litt mat. Soldatene oppfattet øyeblikkelig situasjonen og kastet sine matpakker, sjokolade og annet spiselig ut gjennom vinduene på toget og ned på marka der barna i et antall av flere hundre kastet seg over maten, som selvfølgelig falt ut av pakningene og ble spredt utover området. Dette gjentok seg hver gang et troppetransporttog passerte med de første brigadene som kom til Tyskland. Barna hadde på forhånd skaffet seg opplysninger om når et soldattog var forventet å skulle passere det respektive området.

Innkvartering i tyske militærleire

De norske militære avdelingene ble innkvartert i tyske militærforlegninger, som etter Tysklands kapitulasjon og avvæpning av alle tyske soldater stod tomme. Leirene og bebyggelsen var svært lik i alle tyske forlegninger og standarden var god. Leirene lå spredt utover i landet, og hadde åpenbart ikke vært bombemål for de allierte. Stort sett var de uskadet etter krigen.

I tillegg til befal og soldater var det i leirene engasjert et relativt stort antall tyske sivile hjelpearbeidere som bidro til å holde leirene i orden.

Forholdet til den tyske befolkning

De norske mannskapene i Tysklandsbrigadene hadde opplevd krigen og den tyske okkupasjonen med all sin uhygge. På denne bakgrunn var det en viss spenning knyttet til hvordan de norske soldatene ville reagere overfor den tyske befolkning etter ankomsten til Tyskland.

Innledningsvis var det ingen klare norske bestemmelser om hvordan forholdet til tyskerne skulle være. Den norske parolen gikk ut på å opptre korrekt og være reserverte, og ha minst mulig samkvem med tyskerne.

Inntrykkene fra de elendige forholdene i Tyskland de første årene etter kapitulasjonen gjorde nok sitt til at det ble liten grobunn for tanker om hevn og gjengjeldelse. Et annet forhold var at den vanlige tysker etter Hitler-Tysklands fall opptrådte svært lite provoserende.

Etter hvert som tiden gikk var det umulig å hindre kontakt mellom nordmenn og tyskere. Trolig er det grunn til å anta at det norske militære nærværet i Tyskland disse seks årene snarere bidro til å normalisere forholdene mellom våre to land etter den annen verdenskrig. Det er så langt det har vært mulig å få brakt på det rene, grunn til å anta at det personell som deltok i Tysklandsbrigaden, både fra Sørums og andre steder, deler denne oppfatningen.

Permisjonsreiser for soldatene

Velferdstiltakene for den norske ungdommen som hadde vært innestengt i Norge i fem lange krigsår, og som kom med i okkupasjonsstyrkene i Tyskland, var omfattende. Permisjonsreiser rundt om i Tyskland og til andre europeiske land som Nederland, Belgia, Frankrike, Østerrike, Italia, og ikke å forglemme Danmark, i norsk uniform, ble etter hvert en meget attraktiv avkopling fra det monotone dagliglivet i en militærleir.

Det ble også opprettet permisjonsentre, særlig i Hartz-området, som var rimelige og som gav meget god avkopling. Det var også mulighet for en permisjonsreise hjem til Norge i løpet av tjenestetiden for dem som ønsket det. Det ble også gjennom årene knyttet mange varige forbindelser mellom nordmenn og tyskere, spesielt med representanter for det annet kjønn. I tiden fra 1948 til våren 1953, da brigaden var stasjonert i Nord-Tyskland, var Danmark et yndet permisjonssted for de norske soldatene. Det er her grunn til å trekke fram den enestående måte den danske befolkningen tok imot de norske brigadesoldatene på. Danskene visste ikke hva

godt de skulle gjøre for soldatene, som ofte ble kontaktet på gaten og bedt med hjem til danske familier, og gitt en forpleining som for nordmennene var overdådig.

Hitler-Tysklands forbrytelser

Det aller mørkeste kapittelet i det nasjonal-socialistiske Tysklands politikk var en systematisk og barbarisk tilintetgjørelse av motstandere av Hitlers rasistiske idéer. Umiddelbart etter at Hitler kom til makten i Tyskland i begynnelsen av 1930-årene ble det satt i gang en storstilt bygging av «oppbevaringsleire» der tyskere som ikke ville underkaste seg de nazistiske idéer ble arrestert og «tatt i forvaring», som det het i nazistenes terminologi.

Ved krigsutbruddet i 1939, da den andre verdenskrig var et faktum, ble det etablert et stort antall nye leire som raskt fikk karakter av utryddings- eller tilintetgjøringsleire der hele folkegrupper ble tatt hånd om. Jødene representerte en slik gruppe der alle menn, kvinner og barn skulle utryddes. I følge Hitlers ideologi var dette «undermennesker som ikke hadde rett til å leve».

Frihetskjemperne i alle land som Tyskland etter hvert besatte ble kalt «sabotører». Straffen for væpnet motstand mot okkupasjonsmakten var dødsstraff. Den germanske folkegruppe, der nordmenn også hører hjemme, ble framholdt som den «rene» rase som Hitler ville bygge det nye «storgermanske» riket og fremtiden på. Under den tyske okkupasjonen av Norge fra 1940 til 1945 ble et stort antall nordmenn arrestert, anklaget, dømt og sendt til tyske konsentrasjonsleire der mange døde, og de som overlevde ble sittende til krigens slutt.

Det var også mange sørumsokninger som led samme skjebne. Allerede i 1942 ble ca. 40 personer fra Sørums, Blaker og nærmeste omland arrestert, dømt og sendt til tyske konsentrasjonsleire, der de som overlevde ble sittende til frigjøringen. Mer om krigen kan leses i boka «Sørums under okkupasjonen 1940-45».

Kåre Sæther

Boka «Sørums under okkupasjonen 1940-45» kan kjøpes i Historielaget for kr 150.

Les mer om boktilbudene på side 18-19.

LITT OM SMÅTT OG STORT

⇒ Aktivitetskalender

- * **15. april kl. 19 - «Kvældsvæl»**
Hos Eight Amcar Club på Knatten. Klubben viser frem litt av bilparken, forteller om virksomheten og planene for fremtiden. Har du minner fra krigen eller fredsdagene i mai 1945, så del med oss andre. Servering. **Pris: kr 50.**
Mer info på hjemmesiden og på oppslag.
- * **18. – 22. mai - «Gammeldags skole» på Vølneberg**
Fjerdeklassene i Sørumskolene (ikke åpent for andre)
- * **18. mai - Overrekkelse av Olavsrosa**
til Vølneberg gamle skole (for medvirkende og innbudte gjester)
- * **7. juni - Åpen dag på Slora Mølle**
Anlegget demonstreres, og Glommabredde spiller. Mer info kommer på hjemmesiden og på oppslag.
- * **23. juni - St. Hans på Vølneberg**
Arrangør: Vølneberg Vel
- * **29. juni - Olsok-kveld på Vølneberg**
I samarbeid med Sørums bygdekvinneforbund og i tråd med gode tradisjoner. Orientering om Olavsrosa, underholdning mv.

Mer informasjon om aktiviteter kommer i Sørums-Speilet nr. 3, på hjemmesiden og ved oppslag.

⇒ Rusleturer sommeren 2015

- * **Torsdag 25. juni, klokken 18:00**
Rusletur langs taterstien Hammeren – Kikut, leder Berit Leikhammer. Fremmøte ved vannverket, Hammeren.
- * **Torsdag 6. august, klokken 18:00**
Rusletur langs en av Slora Møllens vannveier, leder Hans G Bjørge. Fremmøte ved Auli kirke.
- * **Torsdag 13. august, klokken 18:00**
Rusletur Pilegrimsleden – Rulla, leder Gunnar Ulvestad. Fremmøte Lindeberg.

Mer informasjon om turene kommer senere.

⇒ Spørreundersøkelse - for at vi skal bli bedre

Vi i Sørums-Speilets redaksjon og historielagets styre er veldig interessert i å få vite hva dere medlemmer ønsker å lese om i Sørums-Speilet, og om det er spesielle saker og ting dere vil at Historielaget skal fokusere på.

Vi vil gjerne ha svar på følgende spørsmål:

1. Hvorfor ble du medlem i Historielaget?
2. Hva liker du best å lese om i Sørums-Speilet?
3. Hva vil du ha mer av?
4. Hva vil du mindre av?
5. Hvor ofte vil du ha medlemsmøter?
6. Hvilke temaer ønsker du på medlemsmøter?
7. På hvilke områder kan du tenke deg å bidra?

Gi oss tilbakemelding, og kom gjerne med gode idéer!

Vi er takknemlig for svar via epost innen 4. mai 2015 til Dag på epost ivwind@online.no eller Anne-Marie på epost annlund@online.no. Det går også an å ringe eller skrive brev. Se kontaktinfo på side 2.

⇒ Har du stoff til Blaker-bøkene?

Bygdebokforfatter Aslak Kittelsen ble presentert i Sørums-Speilet nr. 1/2015, og er godt i gang med arbeidet med bygdebøkene i Blaker. Ta gjerne kontakt med han på mobil 93 44 11 62 eller aslakkittelsen@gmail.com, hvis du har bilder eller annet stoff.

Har du ikke skjemaet for registrering av din eiendom i Blaker, kan du bestille det fra Elin Mørk, tlf. 95 86 26 13, epost elin-hem@online.no. Elin er styrets kontaktperson for Blakerbøkene.

HISTORIELAGETS BOKTILBUD

www.sorum.historielag.no/boktilbud.cfm

⇒ Tilbud: De gamle bygdebøkene

Historielaget har til salg restopplaget av Sørums Herred, bind 1 og 2, utgitt i 1942 (rev. utgave 1972) og i 1961. En presentasjon av Sørums historie fra de eldste tider og fram til sammenslåingen med Blaker. Bøkene selges samlet, og er et meget godt supplement til de fem store nye bygdebøkene. Bestilles på samme måte og med de samme betingelsene som historielagets egne utgivelser. **Pris kr 150,-.** Ved postforsendelse kommer porto i tillegg.

⇒ Andre boktilbud

- ◆ Glomma gjennom Sørumsjøen - nå kr 300,-
- ◆ Sørumsjøen under okkupasjonen 1940-45 - nå kr 150,-
- ◆ Minner fra Frogner - nå kr 150,-
- ◆ Blaker, Skansen og Skolen - nå kr 150,-
- ◆ Årbøker fra Romerike Historielag for årene 1998, 2001, 2005 og 2009 - nå kr 150,- pr. stk.

Nett-kjøp: Bøkene kan bestilles via «Kontakt oss»-skjemaet. Vær nøye med at bestillingen er korrekt utfylt med navn, adresse og hva som bestilles.

Hvis boka kan leveres i Sørumsjøen eller i umiddelbar nærhet av Sørumsjøen (5 km), leverer vi boka portofritt på døra eller i postkassa hos deg. For øvrig sender vi den i posten, og da kommer porto iht. ordinære portotakster i tillegg.

Vi leverer/sender boka så snart som mulig. Faktura vedlegges, med betalingsfrist 10 dager.

Kontant-kjøp: Bøkene kan også kjøpes kontant for umiddelbar levering hos bokansvarlig Kåre Alfred J. Bøhler. Han kan kontaktes på mobil 938 76 365, e-post alfrebo@online.no eller adresse Bøler Nedre, Aasgaardvegen 230, 1923 Sørumsjøen. Levering avtales med han.

Sørumsjøen Bygdebok – de 5 første bind

Foto alle bygdebøker: Anders Henriksen

Bind 1: Lørenfallet, Vølneberg og Fosserud kretser

Bind 2: Midtbygda

Bind 3: Sanden – Sørumsand

Bind 4: Vesterskaun, sørøstre del av Frogner

Bind 5: Frogner

Pris ved kjøp av enkeltbind er kr. 850,- + porto for forsendelse. Ved tegning av abonnement på hele serien er prisen pr. bind kr. 700,-. Er du interessert i å kjøpe enkeltbind eller bli abonnent nå, ta kontakt med Helge Hoel, tlf. 90118624, epost: helge.hoel@evry.com

GODT SAGT OM NYE MULIGHETER

- 🌸 Du ska få en dag i mårå, som rein og ubrukt står med blanke ark og fargestifter tel. *Alf Prøysen*
- 🌸 Alt du skulle gjort. Alt du rota bort. Snart er morgendagen her for deg, min venn. *Kjerstin Aune*
- 🌸 Tro ikke mørket når lyset går ned i skumringens fang. Alltid er det på jorden et sted soloppgang. *André Bjerke*
- 🌸 Det er morgen igjen, vesle håp og verden froterer seg med nyvasket solskinn. *Kolbein Falkeid*
- 🌸 Det er den draumen me ber på at noko vedunderleg skal skje. *Olav H. Hauge*
- 🌸 Vend ansiktet mot solen, så ser du ikke skyggene. *Helen Keller*
- 🌸 Kan hende blir det utdelt nye kort hver vår til dem som tør å prøve lykken enda et år. *Anne Grete Preus*
- 🌸 Motet roper ikke alltid høyt. Noen ganger er motet den lille stemmen på slutten av dagen, som sier: Jeg prøver igjen i morgen.
- 🌸 Ingen kan gå tilbake og lage en ny begynnelse, men alle kan begynne i dag og lage en ny slutt.
- 🌸 Går en sol ned for deg, så stå ikke og se mot vest. Se mot øst.

Returadresse:
Blaker og Sørum Historielag
Postboks 72
1921 Sørumsand

ISSN 1894-8154

STØTT VÅRE SPONSORER – DE STØTTER OSS!

Telefon 63 86 80 60 - www.tbinstallasjon.no

www.nilsen-info.no/soerum

www.advokat-hagen.no

www.blakersparebank.no

www.aeas.no

Nordfonn – Fokus Butikksenter, Sørumsand
Telefon 63 86 60 70, epost nordfonn@interoptik.no

